

УДК 332.132

О. І. Замора,

к. е. н., доцент, ВП НУБіП України "Бережанський агротехнічний інститут", м. Бережани

Л. В. Ярема,

к. е. н., доцент, ВП НУБіП України "Бережанський агротехнічний інститут", м. Бережани

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

O. Zamora,

Ph.D., Associate Professor, SS of NULES of Ukraine "Berezhany Agrotechnical Institute", Berezhany

L. Yarema,

Ph.D., Associate Professor, SS of NULES of Ukraine "Berezhany Agrotechnical Institute", Berezhany

PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT SOCIOECONOMIC AREAS OF THE REGION

У статті досліджено аспекти розвитку сільських територій Західного регіону з метою визначення засобів і шляхів подолання проблем, що є на цих територіях. Методологічні особливості цього дослідження базуються на розумінні сільських територій як складних, багаторівневих та багатофункціональних систем, їх стратегічного значення для України в частині забезпечення її продовольчої безпеки, формування та ефективного функціонування соціально і виробничо-сприятливого середовища для сталого людського розвитку на території регіону.

У статті розглянуто сучасний стан та проблеми розвитку сільських територій, а також розроблено SWOT-аналіз перспектив розвитку соціально-економічної сфери регіону. В таблицях SWOT-аналізу представлені сильні і слабкі сторони, можливості і загрози розвитку території регіону.

The article identifies means, ways, and analytical aspect of rural development of Western region and overcomes problems that exist in these areas. Methodological features of this study are based on an understanding of rural areas as complex, multi+level and multi+functional systems, their strategic importance for Ukraine in terms of ensuring its food security, development and effective operation and social production and an enabling environment for sustainable human development in the region.

The article examines the current state and problems of development areas and developed SWOT — analysis of the prospects of socio-economic sphere of the region. Tables SWOT — Analysis representation strengths and weaknesses, opportunities and threats to development prospects of the region.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, сільська територія, соціальний потенціал, багатофункціональні системи, SWOT-аналіз, сильні і слабкі сторони, можливості і загрози.

Key words: socioeconomic development, rural development, social potential, multifunctional system, SWOT-analysis, strengths and weaknesses, opportunities and threats.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сьогоднішній день національна економіка країни та її регіонів намагається розвиватися більш прискореними темпами і прагне активно включитися в суспільно-економічні процеси сучасного світу, інтегруватися в європейське співтовариство. Це вимагає пошуку, обґрунтування та застосування нових підходів до використання економічного, людського та природно-ресурсного потенціалу України та її регіонів для досягнення якісно нового рівня ефективності та конкурентоспроможності економіки та життя населення. Вирішення цих складних і актуальних завдань потребує глибокої аналітико-методичної роботи, аналізу і оцінки процесів трансформації національної економіки, розробки стратегічних напрямів і шляхів щодо їх удосконалення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вирішенню проблем соціально-економічного розвитку сільських територій України присвятили праці вітчизняні вчені, зокрема В.Г. Андрійчук, О.Г. Булавка, Ю.Е. Губені, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, О.І. Павлов, І.В. Прокопа, П.Т. Саблук, В.К. Терещенко, Л.О. Шепотько, В.В. Юрчишин та ін. Але вивчення даної проблеми в Україні залишається на недостатньому рівні, на відміну країн Європейського союзу, в яких діють програми, спрямовані на розвиток сільських територій.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження проблем соціально-економічної сфери Західного регіону та визначення перспектив розвитку на цих територіях, із врахуванням євроінтеграційних процесів.

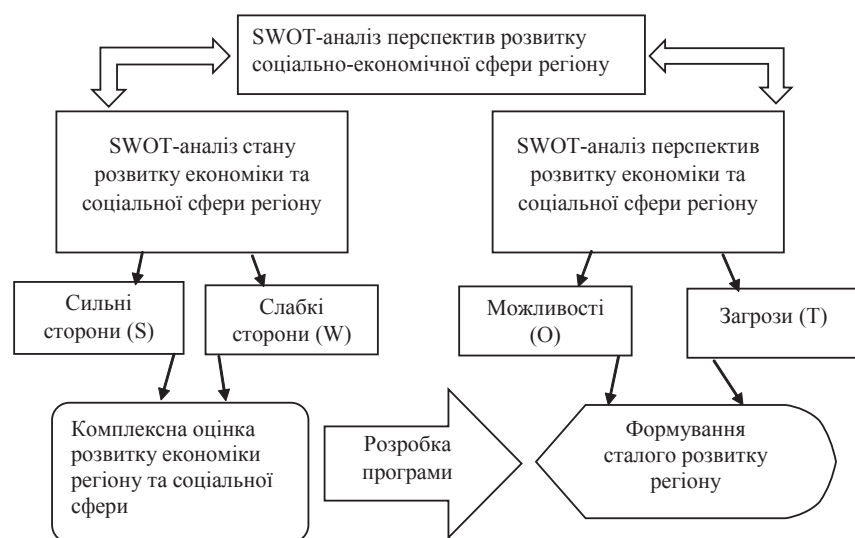

Рис. 1. SWOT-аналіз перспектив розвитку соціально-економічної сфери регіону

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Західний регіон України вважається труднонадлишковим регіоном і від того, як тут будуть формуватися і визначатися пріоритети в соціально-економічному розвитку, буде залежати майбутнє цього краю. Розвиток території — складний процес, його оцінка й визначення вимагають застосування багатьох критеріїв [1]

Дослідження основних проблем стану і тенденцій розвитку регіону, дозволило визначити основні сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози (за допомогою SWOT-аналізу), які стоять перед регіоном, і результати якого представлені в таблиці 1 і 2.

SWOT-аналіз є важливим аналітичним інструментом для вибору оптимальної стратегії і прийняття ефективних управлінських рішень, які забезпечили б сильну та надійну позицію, а також його конкурентні переваги. SWOT-аналіз є основою для формування стратегії розвитку регіону з урахуванням впливу зовнішнього і внутрішнього середовища. Він дозволяє визначити негативні й позитивні фактори, що впливають на діяльність регіону як і зовні, так і з середини, допомагає правильно оцінити можливості, які відкриваються перед регіоном у майбутньому.

Результатом SWOT-аналізу є формулювання чотирьох альтернатив розвитку регіону, з урахуванням сильних, слабких сторін, можливостей і загроз, що притаманні даному регіону. Слід зазначити, що SWOT-аналіз має певні недоліки, які доцільно враховувати в процесі оцінки, а саме: необхідність збору і обробки великого масиву інформації; ризик неврахування привабливих можливостей; необхідності оцінки деяких напрямів за якісними критеріями;

певний рівень суб'єктивізму в оцінках експертів; невеликий строк користування результатами аналізу через мінливість зовнішнього середовища.

Стратегія розвитку регіону має ґрунтуватись на всебічному розрахунково-експертному аналізі (SWOT-аналіз). Незважаючи на певні недоліки, SWOT-аналіз надає можливість виявити конкурентні переваги територіальної одиниці, а також загрози для його подальшого розвитку, що обов'язково має враховуватись при формуванні стратегії розвитку регіону (рис. 1).

SWOT-аналіз проведено з урахуванням стану та тенденцій розвитку регіону, актуальних проблемних питань галузей господарського комплексу та соціальної сфери, соціально-економічного аналізу розвитку регіону за попередні роки, а також пропозицій, наданих до проекту Стратегії розвитку областей на період до 2020 року фахівцями різних галузей, експертами, науковцями, представниками влади, громадських організацій [2].

SWOT-аналіз дозволяє виявити взаємозв'язки між "внутрішніми" (сильні та слабкі сторони) та "зовнішніми" (можливості та загрози) факторами, які мають стратегічне значення для регіону.

Сильні сторони (внутрішні фактори) розглядаються як конкурентні переваги, на базі яких може бути заснована довгострокова стратегія сталого розвитку економіки та соціальної сфери регіону. Слабкі сторони — це діючі чинники, що знижують ефективність проведеної органами державної влади економічної і соціальної політики.

Загрози є негативні фактори, які реально можуть загальмувати темпи економічного і соціального розвитку регіону. Формально ці фактори не залежать від дій органів державної влади регіону. Однак їх правильна оцінка і прийняття запобіжних заходів на адміністративному рівні з ініціативи і за дієвою участю органів виконавчої і законодавчої влади, можуть реально знизити їх негативний ефект.

Економічна політика включає розробку і реалізацію механізмів та інструментів впливу на економічні та господарські процеси, що дозволяє адекватно реагувати на зовнішні та внутрішні загрози регіону. Соціальна політика формує умови консенсусу інтересів різних соціальних груп з позиції залучення всіх верств населення до процесу модернізації економіки і суспільного життя

Економічна політика включає розробку і реалізацію механізмів та інструментів впливу на економічні та господарські процеси, що дозволяє адекватно реагувати на зовнішні та внутрішні загрози регіону. Соціальна політика формує умови консенсусу інтересів різних соціальних груп з позиції залучення всіх верств населення до процесу модернізації економіки і суспільного життя

Таблиця 1. SWOT-аналіз стану розвитку економіки та соціальної сфери Західного регіону (сильні і слабкі сторони)

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
1. Наявність розвинутого людського капіталу; сприятлива демографічна ситуація; збільшення чисельності населення в працездатному віці	1. Трудонадлишковий ринок праці, високий рівень загального безробіття, низький рівень заробітної плати і доходів населення. Висока майнова диференціація населення
2. Вигідне прикордонне геополітичне та гео економічне положення. Високий рівень зовнішньоекономічних зв'язків	2. Відсутність в країні та в регіоні зокрема, здорового політично-правового поля. Несприятливий інвестиційний клімат
3. Наявність виробничої бази підприємств аграрної сфери, харчової, переробної та деревообробної промисловості	3. Високий ступінь фізичного і морального зносу основних виробничих засобів, інженерної та комунальної інфраструктури
4. Сприятливі природно кліматичні умови, які стимулюють розвиток сільського господарства	4. Недостатня оснащеність сучасним обладнанням підприємств та технологічна відсталість промислового і сільськогосподарського виробництва
5. Привабливий та популярний туристично-рекреаційний потенціал регіону	5. Незадовільний стан інфраструктури туристично-рекреаційного комплексу регіону. Недостатня інвестиційна привабливість території
6. Наявність внутрішніх резервів і ресурсів для розвитку малого підприємництва	6. Підвищений адміністративно-корумпований тиск на бізнес. Клановий характер економічних відносин. Висока частка тіньового сектору економіки
7. Наявність багатой природно-сировинної бази	7. Глибока диференціація рівня соціально-економічного розвитку окремих територій

Примітка: ¹ Аббревіатура SWOT означає: Strengths — сильні сторони; Weakness — слабкі сторони; Opportunities — можливості; Threats — загрози

регіону. Таке положення виходить з розуміння досягнення економічного прогресу, шляхом загального підвищення рівня організації, що обумовлює адаптацію господарських систем до більш широких і різноманітних умов середовища, ніж ті, в яких вони функціонували раніше.

Західний регіон продовжує залишатися трудонадлишковим, коли сукупна пропозиція робочої сили набагато перевищує попит на неї. Близько 45% активного населення регіону знаходиться в пошуках роботи [3]. Соціальна структура суспільства, незважаючи на деяке її покращення, в останні роки продовжує залишатися сильно деформованою в сторону питомої ваги

найбідніших верств населення. Продовжує спостерігатися поляризація соціальних груп, відсутність представницького середнього класу, який виступає основним носієм ринкової ідеології і не веде до конфронтації в суспільстві.

Необхідно підкреслити, що при реалізації ключових, доленосних рішень (програм) по соціально-економічному розвитку суб'єктів Західного регіону важливо застосовувати комплексний і науково-обґрунтований підхід, при якому зростає його роль як просторової сфери не лише для промислового та агропромислового виробництва, а й сільськогосподарських видів діяльності та сприятливого середовища проживання всього населення регіону.

Таблиця 2. SWOT-аналіз перспектив розвитку економіки та соціальної сфери Західного регіону (можливості і загрози)

Можливості (O)	Загрози (T)
1. Підвищення рівня і якості життя населення. Максимально можливе використання трудових ресурсів і забезпечення продуктивною зайнятістю працездатного населення	1. Високий рівень безробіття та інтенсивний відтік кваліфікованої робочої сили, творчої молоді і підприємців
2. Ефективне використання гео економічного положення і міжнародного транспортного коридору для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та інтеграції в світовий ринок	2. Відставання розвитку транспортної інфраструктури від потреб і темпів розвитку регіональної економіки, а також від інших регіонів
3. Ефективне використання потенціалу незавантажених виробничих потужностей	3. Зменшення виробництва продукції та віддачі створеного виробничого потенціалу; не в повній мірі задоволення потреб населення
4. Розвиток промисловості з переробки продукції сільського господарства і розширення ринку збуту продовольчих товарів власного виробництва	4. Низький рівень оснащення підприємств високими технологіями, зростання собівартості продукції, зниження рентабельності виробництва, нагромаджені підприємств
5. Розвиток туризму. Використання туристично-рекреаційного потенціалу і розвиток культурно-дозвілєвого бізнесу	5. Випереджаючий розвиток та привабливість рекреаційного туризму у сусідніх Європейських країнах
6. Формування сприятливого підприємницького та інвестиційного клімату, вирівнювання умов конкуренції. Розширення і зміцнення податкової бази за рахунок легалізації тіньової економіки, розвитку податкомістких галузей економіки	6. Розвиток національної економіки не супроводжувався структурними змінами в регіонах, а отже, має екстенсивний характер
7. Вирівнювання соціально-економічних параметрів розвитку районів і міст регіону	7. Вибір наздоганяючого шляху соціально-економічного розвитку

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Не дивлячись на проведені інституційні перетворення, економіка регіону все ще продовжує носити утриманський, державний характер. Далеко недосконала ринкова інфраструктура в областях регіону, не відрегульовані земельні відносини. Все це, безумовно, накладає особливий відбиток на розвиток соціально-економічних перетворень.

Вказані нижче напрямки підвищення конкурентоспроможності економіки і соціальної сфери, розширюють можливості розвитку регіону та нейтралізують потенційні загрози.

1. Формування системи розвитку і розміщення продуктивних сил регіону. Подальший розвиток системи соціальної підтримки населення, створення механізму залучення жителів, особливо молоді, культурних і духовних цінностей.

2. Розвиток міжнародного співробітництва регіону з європейськими країнами. Реалізація кардинальних заходів щодо комплексної реконструкції, розвитку інженерно-комунікаційного, енергетичного і дорожньо-транспортного комплексу.

3. Державна підтримка малого та середнього бізнесу. Розробка заходів щодо підвищення ефективності виробничої сфери регіону. Формуючи дохідну базу місцевих бюджетів, на етапі нестабільності та незначущості власних доходних джерел, не слід обмежувати роль державних дотацій та субвенцій, оскільки лише таким чином держава може впливати на розвиток місцевого самоврядування [4].

4. Інтенсивний розвиток оптової та роздрібною торгівлі товарами і послугами власного виробництва. Зміцнення зв'язків з місцевими виробниками сільськогосподарської продукції та підвищення ефективності розвитку аграрного сектора.

5. Розвиток туристичного, санітарно-оздоровчого і культурно-дозвільного бізнесу. Всебічна підтримка розвитку Західного регіону, як найбільшого туристичного центру країни.

6. Цілеспрямована діяльність по зниженню адміністративної бюрократії, легалізація тіньової економіки. Розробка заходів протидії розвитку кланових економічних відносин.

7. Підвищення якості освіти і подальший розвиток професійної освіти і передових освітніх технологій. Створення системи підвищення кваліфікації науково-викладацького складу.

8. Застосування новітніх технологій мінімізуючих негативний вплив на навколишнє середовище. Посилення роботи по вихованню дбайливого ставлення до природних об'єктів.

9. Поліпшення існуючих і створення нових механізмів державного та муніципального регулювання економіки. Створення умов ефек-

тивного використання наявних природно-сировинних ресурсів.

10. Формування і реалізація інноваційних стратегій розвитку регіону на основі потенціалу регіональних НДІ, промислових підприємств, освітнього комплексу і підприємництва.

Незважаючи на виявлені шляхом SWOT-аналізу проблеми, регіон все ж має достатній потенціал для свого подальшого розвитку, який сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності, і відповідно покращить соціально-економічну ситуацію регіону, це:

- вигідне транспортно-геополітичне становище;
- сприятливі природно-кліматичні умови, які стимулюють розвиток сільського господарства;
- туристично-рекреаційний потенціал території.

Література:

1. Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року [Електронний ресурс] / Міністерство аграрної політики та продовольства України. — Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/16025>

2. Стратегія розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 р. [Електронний ресурс] / Івано-Франківська обласна рада. — Режим доступу: http://www.if.gov.ua/files/SP_IF_oblast_4.pdf

3. Статистичні матеріали офіційного сайту Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Руснак А.В. Функції, завдання, чинники функціонування та сталого розвитку сільських територій / А.В. Руснак // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. — Вип. 1. Економічні науки. — Полтава: ПДАА. — 2012. — С. 244—248.

References:

1. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2016), "The concept of the State Target Program of sustainable rural development for the period until 2020", available at: <http://minagro.gov.ua/node/16025> (Accessed 05 March 2017).

2. Ivano-Frankivsk regional council (2014), "The development strategy of the Ivano-Frankivsk region until 2020", available at: www.if.gov.ua/files/SP_IF_oblast_4.pdf (Accessed 05 March 2017).

3. State Statistics Service of Ukraine (2017), "Statistical information", available at: www.ukrstat.gov.ua (Accessed 05 March 2017).

4. Rusnak, A.V. (2012), "The functions, tasks, factors of functioning and sustainable development of rural areas", *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, vol. 1, pp. 244-248. *Стаття надійшла до редакції 11.03.2017 р.*